

WYNIKI WYBORÓW I REFERENDÓW NA ŚWIECIE

„Studia Wyborcze”, tom 34, 2022

DOI: <https://doi.org/10.26485/SW/2022/34/10>

WYNIKI WYBORÓW PREZYDENCKICH, PARLAMENTARNYCH I REFERENDÓW NA ŚWIECIE W OKRESIE OD 1 KWIECZNIA DO 30 WRZEŚNIA 2022 R.

W okresie od 1 kwietnia do 30 września 2022 r. na świecie zostało przeprowadzonych niewiele bezpośrednich wyborów prezydenckich – tylko cztery elekcje, ponadto piętnaście wyborów parlamentarnych oraz dziesięć referendów ogólnokrajowych. Liczba wyborów prezydenckich, a także wyborów parlamentarnych w stosunku do zestawienia za okres od 1 października 2021 do 31 marca 2022 r. zmalała. Warto podkreślić, że analiza pytań referendalnych niniejszego zestawienia wskazuje na niewielki wzrost stosowania tej instytucji. W odniesieniu do zmian materii konstytucyjnej oraz spraw bezpośrednio dotyczących obywateli w omawianym czasie odbyły się referenda ogólnokrajowe, np.: dwukrotnie w Konfederacji Szwajcarskiej (15 maja i 25 sierpnia 2022 r.), których przedmiotem były sprawy związane m.in. z wprowadzeniem dodatkowej opłaty na wsparcie lokalnej produkcji telewizyjnej i filmów, wprowadzeniem zgody na dawstwo narządów, hodowlą przemysłową zwierząt, zmianami w podatku VAT, podwyższeniem wieku emerytalnego kobiet; w Republice Włoskiej (12 czerwca 2022 r.), dotyczące m.in. zmian regulacji w zakresie prawa wyborczego czy w zakresie sądownictwa, oraz dwukrotnie w Księstwie Liechtensteinu (26 czerwca i 18 września 2022 r.), które dotyczyły zmian regulacji ustawy o zdrowiu i ubezpieczenia zdrowotnego emerytów. Interesująco przedstawiało się referendum na Węgrzech, które odbyło się 3 kwietnia 2022 r., w dniu wyborów parlamentarnych. Zdaniem rządu Viktora Orbána pytania zaproponowane do referendum miały dotyczyć „ochrony dzieci”¹. Zdaniem jednak

¹ Szerzej zob. <https://hungarytoday.hu/hungarian-child-protection-law-referendum-questions-hungary/>

np. Przewodniczącej Komisji Europejskiej Ursuli von der Leyen inicjatywa ta miała charakter hańbiącej oraz uderzającej w prawa społeczności LGBT².

Reasumując, należy wskazać, że chociaż w omawianym okresie (w porównaniu z poprzednim zestawieniem) liczba przeprowadzonych referendum wzrosła, to wciąż materia pytań referendalnych się powtarza i dotyczy szerokiego zakresu przedmiotowego, przy czym po raz pierwszy kwestii związanych ze sprawami społeczeństwa, które bezpośrednio dotyczą obywateli i mają wpływ na ich życie codzienne, na jego jakość i komfort.

W przypadku państw, w których odbyło się w omawianym okresie referendum, należy zauważyć pewną rysującą się, moim zdaniem, prawidłowość, a mianowicie sięganie do tej instytucji nie tylko w Konfederacji Szwajcarskiej, ale również w innych krajach, w których dotąd nie była stosowana bądź jest stosunkowo rzadko wykorzystywana. Przykładem jest Republika Tunezyjska (referendum odbyło się 25 lipca 2022 r.) czy Republika Chile (referendum zostało przeprowadzone 4 września 2022 r.). Pozwala to stwierdzić, że zaangażowanie społeczeństwa w kształtowanie decyzji w sprawach istotnych dla funkcjonowania państwa i jego obywateli jest widoczne. Jeżeli chodzi o partycypację wyborczą obywateli, była ona różna i wahała się od 20,49% w Republice Włoskiej do 85,84% w Republice Chile.

W przypadku wyborów prezydenckich na uwagę zasługują wybory w Republice Francuskiej (10 kwietnia 2022 r. – I tura, 24 kwietnia 2022 r. – II tura). W I turze wyborów troje kandydatów zdobyło po ponad 20% głosów: Emmanuel Macron (27,84%), Marine Le Pen (23,15%) i Jean-Luc Mélenchon (21,95%), z których dwoje pierwszych przeszło do II tury wyborów. W II turze wyborów Macron zdobył 58,54% głosów, uzyskując tym samym reelekcję, a Le Pen otrzymała 41,46% głosów. Od czasu wyborów prezydenckich w Republice Francuskiej w 2002 r. i zwycięstwa Jacques’a Chiraca były to pierwsze wybory, w których urzędujący prezydent tego kraju uzyskał reelekcję. Zdaniem wielu druga kadencja zwycięzcy – Emmanuela Macrona – jest szansą na dziesięć lat konsekwentnych rządów oraz kontynuację polityki nastawionej na liderowanie Republiki Francuskiej na arenie międzynarodowej, tym bardziej w czasach postpandemicznych i w chwili trwającej wojny w Ukrainie³. Mimo pogarszającego się poziomu życia oraz licznych ogólnokrajowych protestów frekwencja wyniosła w I turze wyborów 73,69%, a w drugiej turze 71,99%.

Duże zainteresowanie ze względu na raport przedstawicieli Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, którzy wskazali w nim, że dominacja partii

² Szerzej zob. <https://www.france24.com/en/live-news/20210721-hungary-s-viktor-orban-calls-referendum-on-anti-lgbtq-law>

³ Szerzej zob. <https://warsawinstitute.org/pl/wybory-prezydenckie-francji-w-2022-roku/>

rzządzającej w mediach nie pozwoliła opozycji prowadzić kampanii na równych warunkach, wzbudziły wybory prezydenckie w Republice Serbii (3 kwietnia 2022 r.). W ich wyniku do władzy po raz kolejny doszedł Aleksandar Vučić, który, zdaniem wielu, swoje kolejne zwycięstwo zawdzięcza skutecznemu wykreowaniu się na twórcę sukcesów gospodarczych Republiki Serbii. Co istotne, a na co zwracali uwagę przedstawiciele OBWE w swoim raporcie, przeprowadzone wybory wzbudziły wątpliwości tej organizacji, chociażby przez brak weryfikacji spisu wyborców czy niezorganizowanie punktów wyborczych na terenie Kosowa (od 2013 r. odpowiedzialna za to była OBWE)⁴. Frekwencja w tych wyborach wyniosła 58,63%.

W przypadku wyborów parlamentarnych na szczególną uwagę zasługują przedterminowe wybory w Republice Serbii do Zgromadzenia Narodowego, które odbyły się również 3 kwietnia 2022 r. W tych wyborach po raz piąty zwyciężyła lista prezydenta pod nazwą Aleksandar Vučić – Razem Możemy Wszystko (Together We Can Do Everything), tworzona głównie przez polityków Serbskiej Partii Postępowej (Srpska napredna stranka, SNS), rządzącej w Republice Serbii od 2012 r., której Vučić wciąż jest liderem. Ponadto, na co warto zwrócić uwagę, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem w Zgromadzeniu Narodowym zasiadli także przedstawiciele partii reprezentujących mniejszości narodowe i etniczne (uzyskując 13 mandatów poselskich)⁵. SNS uzyskała 44,27% głosów i 120 mandatów w 250-osobowym parlamencie. Frekwencja wyniosła 58,60% i była wyższa niż w poprzednich wyborach w 2020 r. (w których osiągnęła 48,9%).

Warto również wspomnieć o wyborach do Zgromadzenia Krajowego przeprowadzonych na Węgrzech, które 11 stycznia 2022 r. prezydent János Áder zarządził na dzień 3 kwietnia 2022 r. Zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem 199 członków Zgromadzenia Krajowego wybieranych jest za pomocą dwóch metod, tj. 106 deputowanych w okręgach jednomandatowych wybieranych jest w drodze głosowania w pierwszej kolejności, pozostałych 93 deputowanych wyłanianych jest w jednym ogólnokrajowym okręgu wyborczym za pomocą ordynacji proporcjonalnej – w systemie częściowo wyrównawczym. Próg wyborczy wynosi 5%, przy czym dla koalicji dwóch partii wzrasta do 10%, a dla koalicji trzech lub więcej do 15%. Mandaty przydzielane są przy użyciu metody d'Hondta⁶. Frekwencja w tych wyborach wyniosła 69,59%.

Magdalena Wrzalik

⁴ Szerzej zob. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-04-05/wybory-w-serbii-potrojne-zwyciestwo-prezydenta-vucicia>

⁵ Szerzej zob. <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-prezydenckie-parlamentarne-i-lokalne-w-serbii-3-kwietnia-2022-r-wstepne-wyniki-glosowania-cz-ii/>

⁶ Szerzej zob. https://pl.wikipedia.org/wiki/Wybory_parlamentarne_na_W%C4%99grzech_w_2022_roku

WYBORY PREZYDENCCKIE

Data	Państwo	Wynik		Frekwencja (w %)
		Zwycięzca	Poparcie (w %)	
3.04.2022 r.	Republika Serbii	Aleksandar Vučić Српска напредна странка Serbian Progressive Party	60,01	58,63
10.04.2022 r. (I tura) 24.04.2022 r. (II tura)	Republika Francuska	Emmanuel Macron Renaissance (RE) (La République En Marche)	58,54	73,69 (I tura) ⁷ 71,99 (II tura)
29.05.2022 r. (I tura) 19.06.2022 r. (II tura)	Republika Kolumbii	Gustavo Petro Colombia Humana Humane Colombia	50,42	54,98 (I tura) 58,17 (II tura)
9.08.2022 r.	Republika Kenii	William Ruto United Democratic Alliance (UDA)	50,49	64,77

⁷ Druga najmniejsza w historii frekwencja.

WYBORY PARLAMENTARNE

Data	Państwo	Wynik				Frekwencja (w %)
		Zwycięzca	Poparcie (w %)	Mandaty		
3.04.2022 r.	Węgry <i>Országgyűlés</i> ⁸ National Assembly Zgromadzenie Krajowe Węgier 199 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> Egységben Magyarorszáért Zjednoczeni dla Węgier Fidesz – Magyar Polgári Szövetség Fidesz – Węgierski Związek Obywatelski Mi Hazánk Mozgalom Ruch Naszej Ojczyzny 	34,44 54,13 5,88	57 135 6	69,59	
3.04.2022 r. ⁹	Republika Serbii <i>Narodna skupština</i> National Assembly Zgromadzenie Narodowe 250 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> Together We Can Do Everything United for the Victory of Serbia Ivica Dačić – Prime Minister of Serbia National Democratic Alternative We Must Dveri–POKS Serbian Party Oathkeepers Mniejszości narodowe <ul style="list-style-type: none"> VMSZIstván Pasztor SPPUsama Zukorlić DSHV – ZZVTomislav Žigmanov SDA SSulejman Ugljanin KSLP Shaip Kamberi 	44,27 14,09 11,79 5,54 4,84 3,92 3,82 1,63 0,97 0,65 0,56 0,28	120 38 31 15 13 10 10 5 3 2 2 1	58,60	

⁸ Jest to jednoizbowy parlament, wybierany bezpośrednio na 4-letnią kadencję.

⁹ Były to przedterminowe wybory parlamentarne, poprzednie miały miejsce w 2020 r.

24.04.2022 r.	<p>Republika Słowenii <i>Državni zbor Republike Slovenije</i> National Assembly Zgromadzenie Państwowe 790 mandatów¹⁰</p>	<ul style="list-style-type: none"> Gibanje Svoboda, GS Freedom Movement Slovenska demokratska stranka, SDS Slovenian Democratic Party Nova Slovenija – Krščanski demokrati, Nsi New Slovenia – Christian Democrats Socialni demokrati, SD Social Democrats Levica The Left 	34,45 23,48 6,86 6,69 4,46	41 27 8 7 5	70,96
15.05.2022 r.	<p>Republika Libańska <i>Majlis an-Nawwab</i> Lebanese Parliament 128 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Amal-Hezbollah Free Patriotic Movement Lebanese Forces Ex-Future Movement Kataeb Party October 17 Inne 	39,00 9,40 13,02 5,34 2,67 13,14 17,41	41 20 20 7 6 13 21	49,19
21.05.2022 r.	<p>Związek Australijski <i>House of Representatives</i> Izba Reprezentantów 151 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Koalicja: Liberal Party National Party Labor Party Inne 	brak danych	75 67 8	89,82
21.05.2022 r.	<p>Związek Australijski <i>Senate</i> Senat 76 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Koalicja: Liberal Party National Party Labor Party Inne 	brak danych	35 26 15	89,82

¹⁰ Zgodnie z Konstytucją Republiki Słowenii wybory są powszechne, równe, bezpośrednie, a głosowanie tajne. 88 posłów jest wybieranych w wyborach proporcjonalnych i przy zachowaniu czteroprocentowego progu wyborczego. Jednocześnie dokonuje się wyboru dwóch przedstawicieli mniejszości narodowych – po jednym z mniejszości włoskiej i węgierskiej.

12.06.2022 r. (I tura) 19.06.2022 r. (II tura)	Republika Francuska <i>Assemblée nationale</i> National Assembly Zgromadzenie Narodowe 577 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> • Ensemble • New Ecological and Social People's Union • National Rally • Union of the Right and Centre 	35,57 (II tura) 31,60 (II tura) 17,30 (II tura) 7,29 (II tura)	245 151 89 64	47,5 (I tura) 46,2 (II tura)
10.07.2022 r. (I tura) 31.07.2022 r. (II tura)	Demokratyczna Republika Konga <i>Assemblée nationale</i> National Assembly Zgromadzenie Narodowe 151 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> • Congolese Party of Labour • Pan-African Union for Social Democracy • Union of Humanist Democrats • Action and Renewal Movement • Republican and Liberal Party • Club 2002 – Party for the Unity and the Republic • République Republic and Recovery • Dynamic for the Republic and Recovery • Rally for Democracy and Social Progress • Permanent Action for the Congo • Movement for Unity, Solidarity and Labour • Movement for Democracy and Progress • Perspectives and Realities Club • Union for the Reconstruction and Development • Citizen Rally • Movement for Democracy and Integral Development • Niezależni 	brak danych	112 7 7 4 4 2 2 2 2 2 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 6	brak danych
31.07.2022 r.	Republika Senegal <i>Assemblée nationale</i> National Assembly Zgromadzenie Narodowe 165 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> • United in Hope • Liberate the People • Wallu Sénégal • Inne 	46,56 32,85 14,46 –	82 56 24 3	46,60

9.08.2022 r.	<p>Republika Kenii <i>National Assembly</i> Zgromadzenie Narodowe 349 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Azimio la Umoja (koalicja) • Kenya Kwanza (koalicja) • Grand Dream Development Party • National Agenda Party • National Ordinary People Empowerment Union • Niezależni 	brak danych	173 161 1 1 1 12	brak danych
9.08.2022 r.	<p>Republika Kenii <i>Senate</i> Senat 67 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kenya Kwanza • Azimio la Umoja 	brak danych	34 33	brak danych
24.08.2022 r.	<p>Republika Angoli <i>Assembleia Nacional</i> National Assembly Zgromadzenie Narodowe 220 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • People's Movement for the Liberation of Angola • National Union for the Total Independence of Angola • Social Renewal Party • National Liberation Front of Angola • Humanist Party of Angola 	51,17 43,95 1,14 1,06 1,02	124 90 2 2 2	44,82

11.09.2022 r.	Królestwo Szwecji <i>Sveriges riksdag</i> Riksdag ¹¹ Parliament 349 mandatów	<ul style="list-style-type: none"> Swedish Social Democratic Party Sweden Democrats Moderate Party Left Party Centre Party Christian Democrats Green Party Liberals 	30,33 20,54 19,10 6,75 6,71 5,34 5,08 4,61	107 73 68 24 24 19 18 16	84,2
23–24.09.2022 r. (I tura) 30.09–1.10. 2022 r. (II tura)	Republika Czeska <i>Senát Parlamentu České republiky</i> Senate of the Czech Republic Senat 27 z 81 mandatów ¹²	<ul style="list-style-type: none"> ANO 2011 (Akce nespokojených občanů) Civic Democratic Party (Občanská demokratická strana) Christian and Democratic Union (KDU-ČSL Czechoslovak People's Party) TOP 09 (Tradice Odpovědnost Prosperita) Niezależni SEN 21 (Senátor 21) Mayors for the Liberec Region (Starostové pro Liberecký kraj) Inne 	21,98/31,12 13,65/23,15 10,87/15,57 6,60/6,95 2,92/1,88 2,49/4,39 1,76/2,92 brak danych	3 8 7 3 1 1 1 2	41,94 (I tura) 19,43 (II tura)

¹¹ Jest to jednoizbowy parlament Królestwa Szwecji. Liczy 349 posłów, wybieranych na czteroletnią kadencję (do 1994 r. kadencja Riksdagu trwała 3 lata). Wybory są powszechne, równe, bezpośrednio i odbywają się w głosowaniu tajnym. System wyborczy jest mieszany. Głosowanie odbywa się na listy partyjne, ale w ich ramach istnieje możliwość dokonywania wyborów imiennych na poszczególnych kandydatów. Mandaty rozdzielane są w pierwszej kolejności wśród kandydatów, którzy uzyskali co najmniej 5% głosów imiennych na swoich listach partyjnych, według proporcji uzyskanych głosów, w drugiej na pozostałych według miejsca na liście.

310 mandatów pochodzi z 29 okręgów wyborczych, a 39 stanowią mandaty wyrównawcze (*ujjänningsmandat*). Ta druga grupa mandatów rozdzielana jest między partie, które dostały się do Riksdagu po przekroczeniu wymaganego progu 4% głosów w skali państwa. Partie, które nie uzyskały 4%, ale w jednym z okręgów zdobyły 12% głosów, również mogą mieć swoich posłów w parlamencie, ale nie mogą uczestniczyć w rozdziale drugiej grupy mandatów.

Deputowani są wybierani w ordynacji proporcjonalnej, według zmodyfikowanej metody Sainte-Lagué.

¹² Wybrano 27 senatorów na 6-letnią kadencję, odnawiając tym samym 1/3 składu Senatu.

25.09.2022 r.	<p>Republika Włoska <i>Camera dei deputati</i> Chamber of Deputies Italian Parliament 400 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centre-right coalition (Brothers of Italy, League, Forza Italia, Us Moderates) • Centre-left coalition (Democratic Party – IDP, Greens and Left Alliance, More Europe, Civic Commitment, Aosta Commitment) • Five Star Movement • Action – Italia Viva • South Tyrolean People's Party • South calls North • Associative Movement of Italians Abroad (MAIE) 	brak danych	237 85 52 21 3 1 1	63,8
25.09.2022 r.	<p>Republika Włoska <i>Senato della Repubblica</i> Senate of the Republic Senat 200 mandatów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centre-right coalition (Brothers of Italy, League, Forza Italia, Us Moderates) • Centre-left coalition (Democratic Party – IDP, Greens and Left Alliance) • Five Star Movement • Action – Italia Viva • South Tyrolean People's Party • South calls North • Associative Movement of Italians Abroad (MAIE) 	brak danych	115 44 28 9 2 1 1	63,7

REFERENDA OGÓLNOKRAJOWE

Data	Państwo	Przedmiot rozstrzygnięcia	Wynik (w %)		Frekwencja (w %)
			Za	Przeciw	
3.04.2022 r.	Węgry	Czy popiera Pan/Pani nauczanie o orientacji seksualnej nieletnich w publicznych placówkach edukacyjnych bez zgody rodziców?	7,86	92,32	69,24
		Czy popiera Pan/Pani promowanie terapii zmiany płci u nieletnich?	4,08	95,92	
		Czy popiera Pan/Pani nieograniczone pokazywanie nieletnim treści medialnych o charakterze seksualnym, które mogą mieć wpływ na ich rozwój?	4,67	95,33	
		Czy popiera Pan/Pani pokazywanie nieletnim treści medialnych dotyczących zmiany płci?	4,83	95,17	
15.05.2022 r.	Konfederacja Szwajcarska	Czy jesteś za wprowadzeniem dodatkowej opłaty na wsparcie lokalnej produkcji telewizyjnej i filmów oraz promocję twórczości przez międzynarodowe serwisy streamingowe (tzw. lex Netflix)?	58,42	41,58	40,03
		Czy jesteś za wprowadzeniem domniemanej zgody na dawstwo narządów (o ile osoba lub krewni nie postanowią inaczej; dotyczy tylko osób, które umierają w szpitalu na oddziale intensywnej terapii)?	60,20	39,80	40,26
		Czy jesteś za zwiększeniem wkładu rządu szwajcarskiego do agencji granicznej Frontex?	71,48	28,52	39,98
1.06.2022 r.	Dania	Czy jesteś za włączeniem kraju do wspólnej polityki obronnej UE? ¹³	66,97	33,13	65,77

¹³ Dania, która w 1992 r. odrzuciła w referendum traktat z Maastricht, wynegocjowała z Brukselą wyłączenie z części wspólnej polityki obronnej oraz zagranicznej. Oznacza to, że obecnie kraj ten nie uczestniczy ani nie finansuje operacji wojskowych UE, ani nie wysłał żołnierzy do państw członkowskich w przypadku wybuchu konfliktu. Rząd i opozycja ustaliły także, że do 2033 r. wydatki Danii na obronność wzrosną do 2% PKB (dzisiaj stanowią 1,5%), a kraj uniezależni się od rosyjskiego gazu (szerzej zob. <https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/dania-premier-oglosila-referendum-w-sprawie-wlaczzenia-kraju-do-polityki-obronnej-ue,550743.html>).

5.06.2022 r.	Republika Kazachstanu	Czy jesteś za przyjęciem poprawek do Konstytucji Republiki Kazachstanu, podanych w projekcie Ustawy Republiki Kazachstanu „O wprowadzeniu poprawek do Konstytucji Republiki Kazachstanu”, opublikowanym w środkach masowego przekazu w dniu 6 maja 2022 r. ¹⁴	77,18	18,66	68,05
12.06.2022 r.	Republika Włoska	Czy jesteś za uchYLENIEM regulacji wskazującej na 6-letni zakaz kandydowania w wyborach oraz pełnienia urzędów wobec osób skazanych za niektóre czyny, w tym korupcję? Czy jesteś za ograniczeniem stosowania środków zapobiegawczych? Czy jesteś za uniemożliwieniem pełnienia jednocześnie funkcji sędziego i prokuratora? Czy jesteś za wprowadzeniem możliwości udziału adwokatów w ocenie profesjonalizmu sędziów? Czy jesteś za uchYLENIEM regulacji, która wymaga od kandydata na sędziego Najwyższej Rady Sądownictwa uzyskania poparcia co najmniej 25 zgłaszających go osób?	53,08 55,37 73,26 71,28 71,63	46,92 44,63 26,74 28,72 28,37	20,49 20,48 20,48 20,47 20,47
26.06.2022 r.	Księstwo Liechtensteinu	Czy jesteś za zwolnieniem emerytów z płacenia rocznego odpisu krajowego ubezpieczenia zdrowotnego? ¹⁵	63,90	36,10	59,66
25.07.2022 r.	Republika Tunezyjska	Czy popierasz nowy projekt konstytucji Republiki Tunezyjskiej?	94,60	5,40	30,50

¹⁴ Zaproponowane poprawki mają na celu ograniczenie uprawnień prezydenta, który nie będzie mógł wstępować do żadnej partii politycznej. Poprawki zabraniają tego również sędziom, członkom komisji wyborczych, wojskowym, pracownikom służb bezpieczeństwa narodowego oraz funkcjonariuszom organów ścigania. Członkom rodziny prezydenta zakazuje się zajmowania stanowisk państwowych i kierowniczych w sektorze quasi-publicznym. Poprawki przewidziały także zmianę sposobu wyboru *akimów*: nadal będą oni mianowani przez prezydenta, ale ich nominacje będą teraz wymagały zatwierdzenia przez lokalne organy przedstawicielskie (*maslihaty*).

Ponadto poprawki wykluczają z polityki pierwszego prezydenta Kazachstanu, Nursułtana Nazarbajewa, który mimo że jego ostatnia kadencja prezydencka zakończyła się w 2019 r., faktycznie pozostał u władzy do stycznia 2022 r. Nowe poprawki znoszą jego status *jelbasy* („przywódcy ludu”).

¹⁵ System ubezpieczeń zdrowotnych obejmuje roczną franszyzę medyczną w wysokości 500 franków szwajcarskich płatną przez ubezpieczonego.

4.09.2022 r.	Republika Chile	Czy popierasz projekt Nowej Konstytucji zaproponowany przez Konwent Konstytucyjny? ¹⁶	38,13	61,87	85,84
18.09.2022 r.	Księstwo Liechtensteinu	Czy popierasz nowy projekt ustawy o zdrowiu? ¹⁷	47,27	52,73	65,64
25.08.2022 r.	Konfederacja Szwajcarska	Czy jesteś za rezygnacją z hodowli przemysłowej zwierząt? ¹⁸	37,14	62,86	52,27
		Czy jesteś za podniesieniem stawki VAT? ¹⁹	55,07	44,93	51,15
		Czy jesteś za podwyższeniem wieku emerytalnego kobiet z 64 do 65 lat? ²⁰	50,57	49,49	52,18
		Czy jesteś za wprowadzeniem nowelizacji ustawy federalnej o podatku u źródła (wzmocnienie dłużnego rynku kapitałowego)? ²¹	47,99	52,07	51,70

Źródła (dostęp 30.09.2022)

en.wikipedia.org/wiki/Electoral_calendar

http://psephos.adam-carr.net/

www.ark.ac.uk/elections

www.bbc.co.uk

www.cnn.com

www.electionguide.org

www.electionworld.org

www.electoralgeography.com

www.e-polityka.pl

¹⁶ Potocznie nazywane: *exit plebiscite (plebiscito de salida)*.

¹⁷ Gesundheitsgesetz (2G-Regelung zur Bekämpfung der Covid-19-Pandemie) (szerzej zob. <https://sudd.ch/event.php?lang=fr&id=li022022>).

¹⁸ Propozycja zakładała wprowadzenie surowszych zasad opieki nad zwierzętami hodowlanymi, m.in. zapewnienie im możliwości przebywania na świeżym powietrzu, a także nowych zasad uboju oraz importu zwierząt i produktów zwierzęcych.

¹⁹ Proponowana zmiana zakładała podniesienie stawek VAT z 2,5% do 2,6% (stawka obniżona) i z 7,7% do 8,1% (stawka standardowa).

²⁰ Podniesienie stawki VAT jest powiązane z tym planem, ponieważ ma pomóc w uzupełnieniu środków finansowych w systemie emerytalnym. Według danych przedstawianych przez władze liczbą emerytów rośnie w Szwajcarii szybciej niż liczbą osób pracujących.

²¹ Ustawa (The Federal Act on Withholding Tax) zwalnia obligacje krajowe z podatku u źródła. Znosi również podatek od sprzedaży obligacji krajowych i innych papierów wartościowych.